

Clima de pólvora

per Pere Ballart

Maria Muntaner González
**L'ESCRITURA
SOTERRADA**
LA PRÀCTICA
INTERARTÍSTICA EN L'OBRA
DE JOSEP ALBERTÍ

Biblioteca Miquel dels Sants Oliver / 33

Maria Muntaner González, *L'escritura soterrada. La pràctica interartística en l'obra de Josep Albertí*. «Biblioteca Miquel dels Sants Oliver», 33, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 2009.

Si alguna veritat inexhaurible continua havent-hi en la coneguda màxima de Protàgores, segons la qual l'home és mesura de totes les coses, potser no seria menys vàlida la premissa del filòsof si també provàvem de fer-la aplicable a situacions més particulars, a supòsits més modestos. I si en aquest exercici de concreció miràvem de contrastar-la en el domini de les lletres i de la creació artística, és possible que poques vegades poguéssim dir amb més raó que si entre nosaltres hi ha hagut mai un poeta que sigui mesura de totes les coses, aquest és el mallorquí Josep Albertí (Capdepera, 1950). Una mesura total inclou –com és indiscutiblement lògic– també la total desmesura, i és que, per a qui no tingui notícia suficient de l'obra i la trajectòria creativa d'Albertí, n'hi haurà potser

prou d'ofrir-li, juxtaposades, dues imatges fixes, amb la nitidesa i la precisió d'una instantània, perquè es faci el càrrec de com d'inclassificable i proteic n'és el perfil literari. En la primera (és l'any 1974) veiem el poeta oferint als barcelonins Llibres del Mall un volum poètic titulat *Aliorna*: un abrandat i sensual recull poètic amorós posat sota l'advocació de Boccaccio, entre les pàgines del qual hi ha composicions refinadíssimes, sonets de difícils rimes consonants, versos tan obscurs com musicals («He encès carbur, els senyals en quinqué / de camí opac amb els quals atrec sol»), que fan pensar tot d'una en Mallarmé, en Foix, en Góngora, en Scève. La segona imatge, que data de vint anys després, d'un dia de març de 1994, no podríem imaginar-la mai més diferent: ens mostra Albertí, acompanyat per l'artista Bartomeu Cabot, irrompent per sorpresa en un col·loqui literari celebrat a la vila balear d'Inca i projectant sobre la taula dels ponents un singularíssim còctel Molotov: una ampolla «plena d'excrements i de pixum» pertanyents al pare de Cabot, un ancià «en estat paralític i arterioscleròtic». El col·lectiu Taller Lluàtic, que tenia el seu puntal en Albertí, va donar a l'episodi, entès com una «acció», el títol de *Neteja ètnica. Còctel molotov (Procés a la cultura catalana V)*.

Com es pot veure, no és fàcil abraçar en un únic estudi l'obra diversa i convulsa d'un poeta com ha estat i és Josep Albertí. I no és fàcil, perquè no solament està integrada per una poesia molt heterogènia, marcada a parts iguals pel surrealisme i l'avantguarda i pel formalisme barroc i l'*objet trouvé* –cosa que es pot apreciar en llibres com el mencionat *Aliorna*, *Com a una resistència* (1972), o *Era plena de canoes* (1977)–, sinó perquè aquesta obra comprèn també la participació en un experimentalisme interartístic

que ha anat des del *happening* fins a les «instal·lacions», passant per l'escritura subversiva del «Correu de Son Coc», una publicació, dins la línia del *mail art*, de continguts sota l'influx de referents com ara Bataille o el moviment Dadà. I això sense comptar que en els darrers anys és a la xarxa electrònica on Albertí ha passat a difondre una creació permanentment en curs, com qualsevol internauta podrà comprovar si visita l'heteròclit bloc del poeta: <http://tallerlluatic.blogspot.com>.

És per tot això que allò que cal aplaudir d'entrada a propòsit de *L'escritura soterrada*, l'estudi que Maria Muntaner ha dedicat a l'obra d'aquest polifacètic creador, és que no hagi cedit ni per un moment a la temptadora comoditat de limitar l'abast de l'anàlisi, per exemple, a la seva poesia impresa, a aquella que va triar l'expressió i els canals d'una comunicació poètica més o menys convencional. Allò que ben altrament el llibre aconsegueix d'exhumar i treure a la llum (i jugo ara amb l'oportú títol que l'autora hi ha donat) és tota la multiforme producció albertiana, revisada i considerada amb un criteri interpretatiu coherent i seriós alhora, que veu en la transversalitat d'estils i llenguatges del poeta l'única clau possible d'una significació unitària.

Entre les màximes virtuts de l'estudi hi ha, doncs, aquesta impressió de rigor i de solidesa –qualitats que resulten força rares habitualment, per desgràcia, quan del que es tracta és d'estudiar autors marginals o transgressors–, i que són tan notables aquí com la mateixa claredat i l'eficàcia expositiva de l'estil amb què Muntaner les embolcalla. Sobta també el grau de coneixement i d'informació que l'autora ha assolit sobre l'obra de Josep Albertí en qualsevol de les seves facetes (cosa no gens assequible atesa la difusió limitada de moltes de

les seves accions i produccions), i no pas menys sobre la seva recepció i sobre el conjunt del context cultural contra el qual cal entendre-la. En aquest sentit, una de les aportacions més valuoses de l'estudi haurà estat la forma com sap vincular el cas d'Albertí i la seva participació dins el Taller Lluetàic a una panoràmica interessantíssima de la literatura catalana a Mallorca i al Principat durant l'efervescent període dels anys setanta i vuitanta –aquell «clima de pólvora», si puc robar un vers de l'autor, d'*Era plena de canoes*. Muntaner sap adduir tota aquesta informació per contradir el pretès aïllament cultural de Mallorca durant l'època i demostrar que, ateses les circumstàncies polítiques del país, «incorporar l'art europeu amb deu anys de retard no pot considerar-se un endarreriment», i encara menys, afegeix l'autora, «si som conscients que a Mallorca ni hi havia pràcticament cap fil d'on estirar, cap precedent directe de l'avantguarda del començament de segle XX, que a les illes Balears havia estat minsa i en castellà». De manera que aquest examen de la interartisticitat que va envoltar les iniciatives del Taller és també, en algun sentit, la crònica d'una normalització.

I és que en darrer terme, i vist en el seu conjunt, el treball satisfà encara una altra expectativa inesperada: per implicació progressiva, podríem dir, o fins i tot per metonímia, si se'm permet l'excés retòric, el treball arriba a caracteritzar, ni que sigui tangencialment, un seguit de debats i controvèrsies molt més candents i generals de tots aquells anys, com ara la recepció del pensament postestructuralista a casa nostra, la vigència en qüestió de l'art conceptual, el sentit de l'avantguarda, els límits de l'experimentació textualista o fins i tot la definició de la postmodernitat. Sense abordar-ne cap en particular, *L'escriptura soterrada* aconsegueix això no obstant enfilar-los tots i incorporar-se'ls de forma molt profitosa a la seva aplicació al cas específic estudiat. Com no hauria pogut ser d'altra manera, el llibre mobilitza també una estimable

quantitat d'il·lustracions gràfiques, en un apèndix d'imatges impagable i utilíssim, revelador.

No és menys veritat que tants d'encerts no ens haurien d'estranyar, però, si recordàvem que Maria Muntaner és una de les investigadores que han participat en treballs col·lectius recents de tant d'interès, i també proposats des de les Illes, com ara *Poètiques de ruptura i Textualisme i subversió* (una obra, aquesta darrera, que vaig tenir ocasió de ponderar molt favorablement aquí mateix fa uns mesos), i que han obert la possibilitat de reconsiderar la literatura d'aquest període tan recent i alhora tan remot amb uns instruments molt ben afinats. Posats a la fi a retreure a una recerca excel·lent com és aquesta algun defecte, jo en tot cas planyeria l'absència d'algun complement teòric que fes llum sobre el caràcter inexcusablement provocador de l'obra albertiana, com més va més acusat. Muntaner clou el treball amb una curiosa i fins i tot inesperada confessió moral, expressant l'escrúpol amb què valora aquest component de l'art d'Albertí. És una reacció perfectament natural, i qui s'acosti a uns textos que deliberadament juguen la carta de l'obscè, del *bizarre* escatològic, de la pornografia i tot sovint de les posicions ideològiques reaccionàriament fonamentalistes (parlem d'un autor ara mateix bescantat amb indignació per la comunitat gitana de Mallorca), pot renovar la sensació que poden suscitar, en altres ordres més o menys anàlegs, autors com Sade o com Céline. Una ocasió òptima, per tant, per a haver pogut reflexionar sobre quina és la naturalesa real d'allò que encara, en una societat suposadament tan permissiva com la nostra, pot proposar-se de regirar-nos l'estómac.

Sigui com sigui, allò que personalment em sembla que caldria destacar molt en particular de *L'escriptura soterrada* és al capdavant la discreció amb què l'assaig, sense convertir-la mai en un ítem explícit, incorpora de principi a fi a les seves argumentacions una idea central que som molts, em penso, els qui ens avindríem a

subscriure: que la poesia és aquell gènere literari que d'una manera més radical i profunda acusa els canvis de paradigma en qualsevol situació de substitució d'estètiques; aquell gènere literari que s'interroga d'una manera més essencial i compromesa sobre les possibilitats expressives de la llengua; aquell gènere literari des del qual el fet de plantejar una entesa interdisciplinària i estendre un pont cap a altres pràctiques artístiques, plàstiques o audiovisuals, resulta més fàcil i gairebé natural; aquell gènere literari, en definitiva, que més immediatament assumeix un paper vindicatiu i, arribat el cas, contracultural, i l'obligació d'actuar com a revulsiu davant els poders polítics, ideològics, religiosos d'una societat donada.

Fet i fet, el millor elogi que em penso que es pot fer d'aquest estudi de Maria Muntaner és dir que, per les raons ja apuntades, els seus fruits depassen clarament allò que amb prudència formulava el seu títol: l'assaig prometia estudiar la pràctica interartística d'un autor i el que a última hora aconsegueix és il·lustrar molt bé, amb Albertí i el Taller Lluetàic com a epicentre, i encarant la problemàtica complexa de l'experimentació textual, la tensió entre estètiques de signe divers viscuda els anys setanta i la dialèctica sempre radical entre poder i contracultura.